

گزاشته‌ها

فصلنامه اطلاع‌رسانی در حوزه نقد و تصحیح متون، نسخه‌شناسی و ایران‌شناسی
دوره سوم، سال هفتم، شماره یکم و دوم، بهار - تابستان ۱۴۰۱ [انتشار: زمستان ۱۴۰۲]

مؤسسه پژوهشی میراث مکتوب، سی سال تلاش • معرّفی کهن‌ترین نسخه چهارمقاله نظامی عروضی، کتابت قرن هشتم هجری / امیر ابوظاهر • شاعران کجیچی: خانواده‌ها، شعر و اشکال حمایت در آذربایجان و فراتر از آن (قرن چهاردهم تا هفدهم) / کریمت ورنو، ترجمه: مهدی رحیمپور • کتیبه دوزخانه زلمسکورت / احسان شیرازی، با همکاری ایگور اشیراوخ
پندنامه انوشیروان: دست‌نویسی نویافته از منظومه امیرالشعرا برهانی نیشابوری / مهدی طهباس • یادکرد «خلیج فارس» در قاموس‌های تورات عبری و تلمود / حیدر عبّوس
رسالة دموذات تحریر عبارات / علی بودی • بررسی بیتی از دیوان انوری ایبوردی / محمود علی‌پور • تذکره المعاصرین، تذکره‌ای ناب از سرایندهگان فارسی‌سرا / جمیل جالی، ترجمه: انجم حمید • بیتی نویافته از سنایی غزنوی / محسن احمدپوشی • مثل‌ها و کنایات مشترک فارسی و عربی رایج در فلسطین / سهیل باری گنبدی • عارف ایچی یا عارف الحی اصفهانی؟ (ادراکی بر یک بدخوانی از مصحح لطائف الحیال) / محمدمصطفی خاتمی • بررسی کتاب تلفظ در شعر کهن فارسی (اوراست دوم) / مهدی کمالی
بزرگ‌های کهن از ترجمه پارسی قرآن مجید (قرآن شیرازی) / میلاد یگلدو • نقلی بر کتاب نظامی گنجوی: زندگی و آثار/ مهدی فیروززاد • مختصری درباره شیوه ضبط کلمات زبان‌های ایرانی میانه غربی، ایرانی باستان، هلندی باستان و یونانی به خط فارسی / سید احمدرضا قاسمی • شیوه ضبط واژه‌های متون میخی به خط فارسی / سهیل بنیاد • زندگی و آثار فرانضی‌زاده محمّدسعید افغانی / نسرته صالح • پاسخی به نوشته عارف نوشاهی درباره فهرست نسخه‌های خطی فارسی کتابخانه کنگره / علی منوری آقانه

شده خوان ز عشق دیرت
گفتی اندر غم رخ لب
با سنی قدر صدق کنت جلال
ما که دارم بره بزه و مضام
کست در دیده دور باب بت
شاه بر تخت جمهرش رای
که بطفت نمای رجبال
گفت با وی سنی هک کل روی
هر زمانه ترا ندیدم
پریان چون گنبد بر کنای
پندراست تا بعد قاف
که سبزه جوان و پسنبل روی
پست رامی دراز در پشت
کرچه دایم که دل شود بر پشت

فهرست

سرخن

مؤسسسه پژوهشی میراث مکتوب: سی سال تلاش ۵-۶

جستار

- معرفی کهن‌ترین نسخه چهارمقاله نظامی عروضی، کتابت قرن هشتم هجری / امیر ارغوان ۷-۱۸
 شاعران کججی: خانواده‌ها، شعر و اشکال حمایت در آذربایجان و فراتر از آن (قرن چهاردهم تا هفدهم) /
 کریمستف ورنر: ترجمه: مهدی رحیم‌پور ۱۹-۳۵
 کتبه دوزبانه زلمکوت / احسان شواربی: با همکاری ایگنو اشتراوخ ۳۶-۵۵
 پندنامه انوشیروان: دستنویسی نویافته از منظومه امیرالشعرا برهانی نیشابوری / مهدی طهماسبی ۵۶-۶۹
 یادکرد «خلیج فارس» در قاموس‌های تورات عبری و تلمود / حیدر عیوضی ۷۰-۷۲
 رساله رموزات تحریر عبارات / علی بوذری ۷۳-۷۸
 بررسی بیتی از دیوان انوری ابیوردی / محمود عالی‌پور ۷۹-۸۱
 تذکره المعاصرین، تذکره‌ای نایاب از سرایندگان فارسی‌سرا / جمیل جالبی: ترجمه: انجم حمید ۸۲-۸۹
 بیتی نویافته از سنایی غزنوی / محسن احمدوندی ۹۰-۹۲
 مثل‌ها و کنایات مشترک فارسی و عربی رایج در فلسطین / سهیل یاری گلدزده ۹۳-۹۵
 عارف ایجی یا عارف الحی اصفهانی؟ (درنگی بر یک بدخوانی از مصحح لطائف الخیال) / محمدصادق خاتمی ۹۶-۹۷

نقد و بررسی

- بررسی کتاب تلفظ در شعر کهن فارسی (ویراست دوم) / مهدی کمالی ۹۸-۱۱۴
 برگ‌های کهن از ترجمه پارسی قرآن مجید (قرآن شیرانی) / میلاد بیگدلو ۱۱۵-۱۲۳
 نقدی بر کتاب نظامی گنجوی: زندگی و آثار / مهدی فیروزیان ۱۲۴-۱۳۲

پژوهش‌های دبالتی

- مختصری درباره شیوه ضبط کلمات زبان‌های ایرانی میانه غربی، ایرانی باستان، هندی باستان و یونانی به
 خط فارسی / سیداحمدرضا قائم‌مقامی ۱۳۳-۱۳۷
 شیوه ضبط واژه‌های متون میخی به خط فارسی / سهیل دلشاد ۱۳۸-۱۴۶

ایران در متون و منابع عثمانی (۲۶)

- زندگی و آثار فرائضی‌زاده محمدسعید افندی / نصرالله صالحی ۱۴۷-۱۴۹

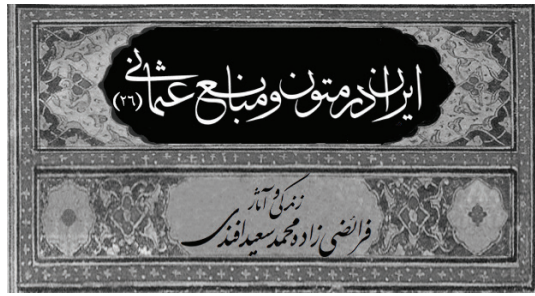
دبارة نوسازی پیرین

- پاسخی به نوشته عارف نوشاهی درباره فهرست نسخه‌های خطی فارسی کتابخانه کنگره /
 علی صفری آق‌قلعه ۱۵۰-۱۵۵

سالنامه
میراث
میراث

(۱۴۰۲-۱۳۷۲)

نصرالله صالحی

زندگی

در بورسا به دنیا آمد. تاریخ تولّد او روشن نیست. در نزد پدرش، سید فرائضی زاده محمّد افندی، به یادگیری پرداخت و در مدارس وقت به تحصیل ادامه داد و در فراگیری زبان عربی به خوبی پیشرفت کرد. در زمان شیخ الاسلامی اسدزاده عطاءالله افندی (۱۸۰۷-۱۸۰۸) دانش آموخته شد و در قسمت عسکری محکمه بورسا به عنوان کاتب در کنار باش کاتب محکمه، میخاییل زاده سید حسن افندی، به کار پرداخت. برای بالا بردن هنر و مهارت خود در کتابت، به ویژه برای تبیض مسوده‌های تحریرات حجّت و اعلام حسن افندی که در صکوک و انشا بسیار ماهر بود، به جز عربی به یادگیری زبان فارسی اهتمام ورزید. به این منظور، در محضر یکی از صوفیان مشهور استانبول به نام الحاج علی بابا کتاب‌های لغت شاهدهی، پند عطار و دیوان حافظ را به طور کامل و نیز قسمت‌هایی از بوستان و گلستان سعدی را خواند. از زندگی او آگاهی بیش تری در دست نیست، به جز آن که مدّتی خطیب مسجد امیرسلطان در بورسا بوده و هیچ گاه تن به ازدواج نداده است. او کمی پیش از آن که مقدمات چاپ اثر معروفش، تاریخ گلشن معارف، در ۱۸۳۵/۱۲۵۱ به پایان برسد، درگذشت.

آثار

۵۷. تاریخ گلشن معارف. این اثر یکی از تاریخ‌های

عمومی متأخری است که میانه سده سیزدهم/ نوزدهم به رشته تحریر درآمده است. نویسنده از آثار مورّخان معروفی نظیر خواجه سعدالدین افندی، نعیم، راشد محمّد افندی، عزّی سلیمان افندی، صبحی محمّد افندی و واصف احمد افندی بهره برده است. فرائضی زاده بعد از یک دهه تلاش برای تألیف اثر، آن را در ذی حجه ۱۲۴۹ به پایان رسانده و به سلطان محمود دوم (۱۸۰۸-۱۸۳۹) تقدیم کرده است. این اثر، بنا به فرمان صادره، توسط صحافله شیخ زاده اسد افندی در ۱۲۵۲ق در دو جلد به چاپ رسیده است. مؤلف وقایع پیش از تاریخ عثمانی را از آثار مورّخان مختلف اقتباس و تلخیص کرده و در روایت تاریخ عثمانی نیز عمدتاً از آثار مورّخان معروف بهره برده و وقایع را تا دوره سلطان عبدالحمید اول و عهدنامه معروف کوچوک قینارجه (۲۱ ژوئیه ۱۷۷۴/ ۱۲ جمادی الاول ۱۱۸۸) ادامه داده است (-T.D.V. vol. 12, p. 366; 367: بروسه‌لی محمّدطاهر، ۱۱۷/۳). تاریخ گلشن معارف بیش تر به علّت تلخیص و روایت منابع اصلی تاریخ عثمانی به زبانی ساده و روان مورد توجّه بوده است.

تاریخ گلشن معارف حاوی مطالب زیادی درباره ایران، از دوره باستان تا برآمدن قاجار، است. نویسنده به رویدادهای مرتبط با ایران و عثمانی از دوره صفویه تا مرگ نادرشاه تا حدّ زیادی پرداخته است. نماینده عثمانی، انوری افندی، در مجلس هفتم مذاکرات ارزنة الروم، برای ردّ نظرات میرزا تقی خان در دفاع از حدود و قلمرو ایران که به

جهان‌نمای کاتب چلبی استناد می‌کرد، به سه اثر که یکی از آن‌ها تاریخ گلشن معارف بود، استناد کرد (انوری افندی، ۱۴۰۲: ۱۵۵-۱۵۴). میرزا تقی‌خان استدلال‌های او را نپذیرفت و بر صحت نظرات خود، که مستند به اثر کاتب چلبی و اثر دیگری به نام اطلس یا جغرافیای مختصر بود، پافشاری کرد (صالحی، ۱۴۰۲).

مطالب مرتبط با ایران در تاریخ گلشن معارف:

ج ۱ ملوک پیشدادیان (۱۹۳)، ملوک کیانیان (۲۳۹)، ملوک اشکانیان (۲۵۴)، ملوک ساسانیان (۲۵۷)، محاربه شهریار با اوزون حسن (۵۲۵)، سفر همایون به بغداد (۵۲۶)، ظهور شیطان قولی (۵۳۴)، محاربه پادشاه انام با شاه اسمعیل و نیل غنایم (۵۳۹)، عزم همایون به بغداد (۵۵۲)، حرکت همایون به سفر عجم (۵۵۶)، طغیان در تبریز (۵۶۵)، احوال غازی بک در تبریز (۵۹۴)، استیلاء قزلباش به قلعه قارص (۵۹۶)، استیلاء قزلباش به قلعه سناب (۶۶۲)، حرکت وزیر به سفر عجم (۶۲۳)، احوال بغداد (۶۴۸)، محاصره سرخ‌سرا به بغداد (۶۵۱)، ملعنت بک‌صوباشی و استیلاء قزلباش به بغداد (۶۵۲)، حرکت سردار اکرم و محاصره بغداد (۶۵۷)، استیلاء قزلباش به آخسرخ (۶۶۳)، هلاک شدن لشکر قزلباش (۶۶۵)، فتح قلعه مهربان/ مریوان (۶۶۸)، محاربه سردار به بغداد (۶۷۰)، استیلاء شاه عجم به گرجستان (۶۷۹)، عزم سردار به جانب بغداد (۶۸۰)، حرکت همایون به سفر شرق و فتح روان (۶۸۶)، قصد قزلباش به قلعه وان (۶۹۰)، دفعه [ثانی] حرکت همایون به بغداد و فتحش (۶۹۴)، تسخیر قلعه بغداد (۶۹۵)، عودت همایون به آستانه (۶۹۹)، صورت صلح‌نامه به عجم [معاهده زهاب] (۷۰۳).

ج ۲ آمدن ایلچی شاه عجم (۱۱۹۲)، تسخیر تغلیس (۱۱۹۶)، سبب ظهور سفر ایران (۱۱۹۹)، فتح کرمانشاه (۱۲۰۱)، تسخیر ایالت اردلان (۱۲۰۲)، فتح خوی و چورس (۱۲۰۵)، فتح همدان (۱۲۱۱)، فتح قلعه روان [ایروان] و نخجوان (۱۲۱۴)، فتح نهاوند و اولوکرد (۱۲۱۷)، فتح تبریز (۱۲۲۰)، فتح سامین (۱۲۲۱)، فتح لورستان (۱۲۲۶)، مسخر شدن قره‌طاغ و اردبیل (۱۲۲۷)، آمدن سفیر اشرف‌خان (۱۲۲۸)، سرعسکر شدن علی‌پاشا به تبریز (۱۲۳۲)، انعقاد

صلح با اشرف‌خان (۱۲۳۸)، ظهور اسماعیل قلندر (۱۲۴۲)، آمدن ایلچی اشرف شاه (۱۲۴۵)، اجمال احوال ایران (۱۲۴۷)، مقاله سلطنت سلطان محمودخان (۱۲۵۱)، نصرت اسلامیان و تسخیر قلعه همدان (۱۲۶۴)، فتح دارالملک آذربایجان، تبریز (۱۲۶۹)، مشورت قهر طهماسب‌قلی‌خان (۱۲۷۲)، تخریب قلعه تبریز (۱۲۷۸)، حرکت ناهموار مسقو [= مسکو] (۱۲۸۱)، صورت اتفاق‌نامه مسقو به عجم (۱۲۸۲)، وفات سلطان احمدخان (۱۲۸۸)، احوال نادرشاه (۱۲۹۳)، صورت مجالس مکالمه (۱۲۹۷)، استیلاء قزلباش به کرکوک (۱۳۸۳)، آمدن سفیر ایران به آستانه (۱۴۰۲)، صورت تقریر سفیر ایران، نظیف افندی (۱۴۱۴)، هدایای همایون از جانب ایران (۱۴۲۰)، وفات نادرشاه (۱۴۲۸)، حوادث ایرانیه (۱۴۴۲)، ماجرای شاهان ایران (۱۴۶۵)، حوادث ایرانیه (۱۴۷۲)، وقعه حادثه آخسرخ (۱۵۶۰).

از فرائضی‌زاده اشعاری با تخلص «سعید» باقی مانده است. یکی از آثار ادبی او ترجمه و شرح پندنامه منسوب به عطار است که نسخه خطی آن در کتابخانه ملی ترکیه است. حبیب اردم این اثر را به‌عنوان پایان‌نامه تصحیح کرده و مقاله مستقلی درباره آن منتشر کرده است (نک. منابع).

منابع

- انوری افندی، سید سعیدالله (۱۴۰۲). سفارت‌نامه ایران: اسناد، مکاتبات و صورت مجالس مذاکرات ارزنة الروم ۱۲۵۹-۱۲۶۳ هجری قمری. تصحیح، ترجمه از ترکی عثمانی، مقدمه، توضیحات و پیوست‌ها: نصرالله صالحی، صفیه خدیو. تهران: بنیاد موقوفات افشار.
- بروسه‌لی، محمدظاهر (۱۳۴۲ق). عثمانلی مؤلفلری. استانبول: مطبعة عامره.
- صالحی، نصرالله (۱۴۰۲). «مذاکرات ارزنة الروم و بروز نخستین بحث و جدل‌ها درباره اصالت و اعتبار عهدنامه زهاب» (۱۲۵۹-۱۲۶۳ قمری). فصلنامه تاریخ اسلام و ایران، دوره ۳۳، ش ۵۹، پیاپی ۱۴۹: ۸۷-۱۱۴.

- BABINGER, Franz (1992). *Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri*. Çeviren Coşkun Üçok, Ankara: Kültür Bakanlığı.

- C. 1, s. 25-31.
- Ferâ'izî-zâde Mehmed Sa'id Efendi, "Pend-nâme-i Attar Şerhi", Milli Kütüphane, Yazma A No: 3310. <http://yazmalar.gov.tr/eser/serh-i-pend-name/136137> [E.T. 15.11.2022].
 - ÖZCAN, Abdülkadir. (1995). 'Ferâ'izî-zâde Mehmed Said'. *DİA*, C.12, s.366-367.
 - ERDEM, Habib (2022). *Ferâ'izî-zâde Mehmed Sa'id Efendi'nin ve Pend-nâme-i Attar Şerhi* (2-56. Varaklar İnceleme-Metin) [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
 - ————— (2023). "Ferâ'izî-zâde Mehmed Sa'id Efendi ve Pend-nâme-i Attar Şerhi". *Heterotopic View*,

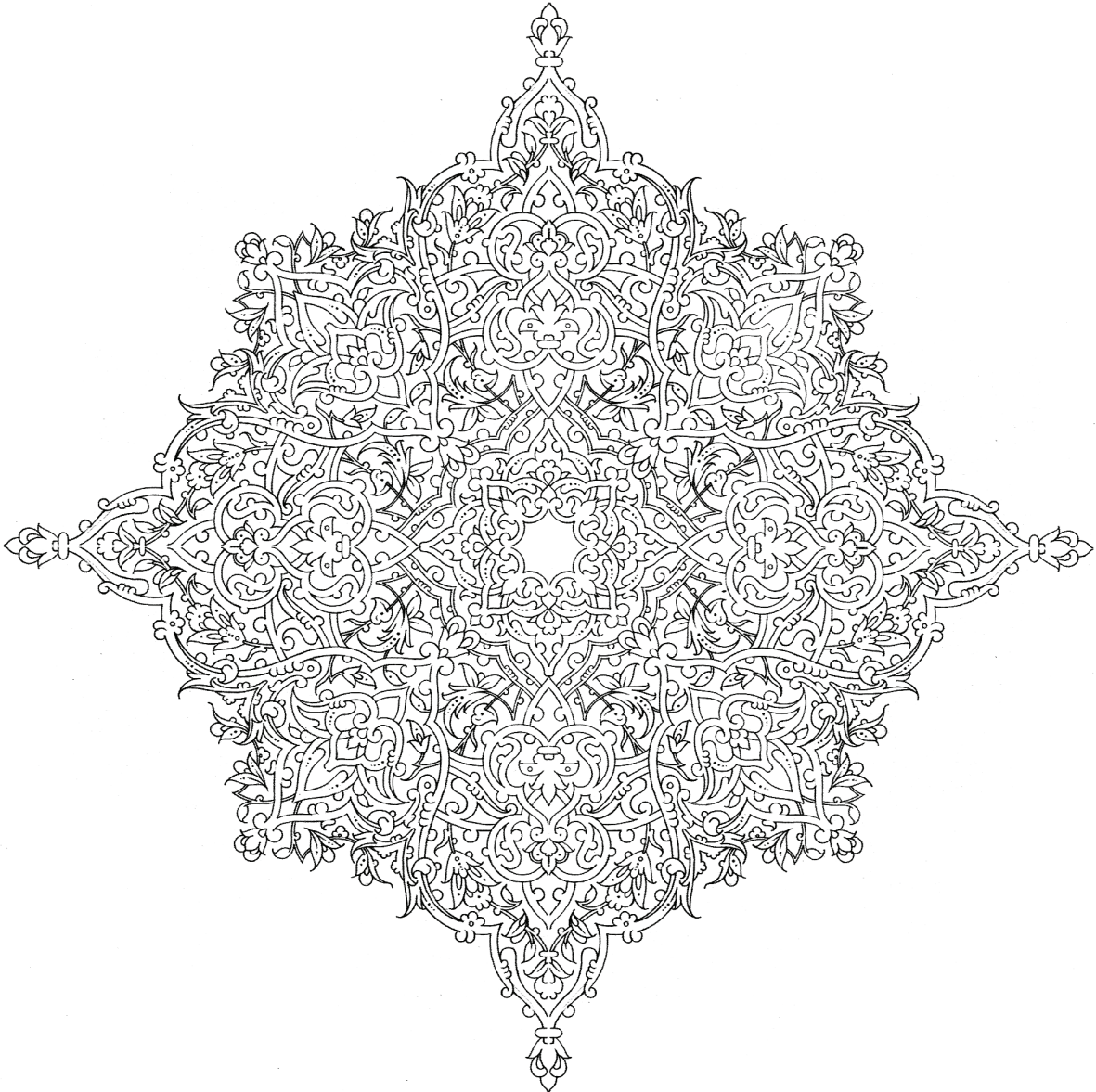

Table of Contents

Editorial

The Written Heritage Research Institute: Thirty Years of Endeavour..... 5-6

Articles

- A Review of the Oldest Manuscript of Nizami-ye 'Arūzī's *Chahar Maqala* (The Four Treatises), Copied in the 8th Century AH. / **Amir ARGHAVAN** 7-18
- The Kujujī Poets: Families, Poetry, and Forms of Patronage in Azerbaijan and Beyond (Fourteenth to Seventeenth Centuries) / **Christoph WERNER**; Translated by **Mehdi RAHIMPOUR** 19-35
- The Bilingual Inscription of Zalamkot / **Ehsan SHAVAREBI**; with a contribution by **Ingo STRAUCH** 36-55
- Anūshīrvān's Pand-Nāma (Book of Wisdom); A Newly-Found Manuscript of Amīr-Al-Shu'arā, Burhāni-yi Nayshābūrī's Composition / **Mehdi TAHMASEBI** 56-69
- The Mention of the Persian Gulf in Dictionaries of The Hebrew Bible and Talmud / **Heidar EIVAZI** 70-72
- Resāle-ye *Rumūz-i Tahrīr-i 'Ibārāt* (A Treatise on the Use of Punctuation in Writing) / **Ali BOUZARI** 73-78
- A Study on a Couplet of Anvarī's *Diwan* (Collection of Poems) / **Mahmoud ALIPOUR** 79-81
- Tazkirat-Al-Mu'āsirīn* (Memoirs of the Contemporaries): An Obscure Memoir of Persian Poets / **Jamil JALEBI**; Translated by **Anjom HAMID** 82-89
- A Newly-Found Couplet of Sanā'ī / **Mohsen AHMADVANDI** 90-92
- Shared Persian and Arabic Adages and Allusions Commonly Used In Palestine / **Soheil YARI GOLDARREH** 93-95
- 'Arif-i Ījī or 'Arif-Al-Hay Isfahāni (A Contemplation on an Erroneous Reading by The Editor of *Latā'if-Al-Khīyāl* (Subtleties of Imagination)) / **MohammadSadegh KHATAMI** 96-97

Reviews and Critiques

- A Review of *Pronunciation in Classical Persian Poetry* (Second Edition) / **Mehdi KAMALI** 98-114
- Old Folios of a Quran Translation In Persian (The So-Called Shīrānī Quran) / **Milad BIGDELOU** 115-123
- A Review of *Nizami-ye Ganjawā: Life and Works* / **Mehdi FIROUZIAN** 124-132

Essays on Research

- Notes on the Transliteration of Middle Iranian, Old Iranian, Sanskrit, and Greek Words into Persian Script / **Seyyed AhmadReza QAEMMAQAMI** 133-137
- Cuneiform Texts in Persian Script: Transliteration and Transcription / **Soheil DELSHAD** 138-146

Iran in Ottoman Texts and Sources (25)

- Life and Works of Muhammad Sa'id Efendi / **Nasrollah SALEHI** 147-149

On the Previous Articles

- A Response to 'Arīf Naushahi's Article on *The Library of Congress Catalogue of Persian Manuscripts* / **Ali SAFARI AQ-QALEH** 150-155

Gozaresh-e Miras

98 - 99

Quarterly Journal of Textual Criticism,
Codicology and Iranology
Third Series, vol. 7, no. 1 - 2, Spring - Summer 2022
[Pub. Winter 2024]

Proprietor:

The WRITTEN HERITAGE RESEARCH INSTITUTE

Managing Director & Editor-in-Chief:

Akbar Irani

General Editor:

Masoud Rastipour

Managing Editor:

Younes Taslimi-Pak

Cover:

Mahmood Khani

Print:

Miras

No. 1182, Enghelab Ave.,
Between Daneshgah St. & Abureyhan St.,
Tehran, Iran

Postal Code: 1315693519

Tel: 66490612, **Fax:** 66406258

Website: www.mirasmaktoob.com

E-mail: gozaresh@mirasmaktoob.ir

Table of Contents

Editorial

The Written Heritage Research Institute: Thirty Years of Endeavour..... 5-6

Articles

- A Review of the Oldest Manuscript of Nizami-ye 'Arūzī's *Chahar Maqala* (The Four Treatises), Copied in the 8th Century AH. / Amir ARGHAVAN 7-18
- The Kujujī Poets: Families, Poetry, and Forms of Patronage in Azerbaijan and Beyond (Fourteenth to Seventeenth Centuries) / Christoph WERNER; Translated by Mehdi RAHIMPOUR 19-35
- The Bilingual Inscription of Zalankot / Ehsan SHAVAREBI; with a contribution by Ingo STRAUCH 36-55
- Anūshīrvān's Pand-Nāma (Book of Wisdom); A Newly-Found Manuscript of Amīr-Al-Shu'arā, Burhāni-yi Nayshābūrī's Composition / Mehdi TAHMASEBI 56-69
- The Mention of the Persian Gulf in Dictionaries of The Hebrew Bible and Talmud / Heidar EIVAZI 70-72
- Resāle-ye Rumūz-i Tahrīr-i 'Ibārāt (A Treatise on the Use of Punctuation in Writing) / Ali BOUZARI 73-78
- A Study on a Couplet of Anvarī's *Diwan* (Collection of Poems) / Mahmoud ALIPOUR 79-81
- Tazkirat-Al-Mu'āsirīn* (Memoirs of the Contemporaries): An Obscure Memoir of Persian Poets / Jamil JALEBI; Translated by Anjom HAMID 82-89
- A Newly-Found Couplet of Sanā'ī / Mohsen AHMADVANDI 90-92
- Shared Persian and Arabic Adages and Allusions Commonly Used In Palestine / Soheil YARI GOLDARREH 93-95
- 'Arif-i Īji or 'Arif-Al-Hay Isfahāni (A Contemplation on an Erroneous Reading by The Editor of *Latā'if-Al-Khīyāl* (Subtleties of Imagination)) / MohammadSadegh KHATAMI 96-97

Reviews and Critiques

- A Review of *Pronunciation in Classical Persian Poetry* (Second Edition) / Mehdi KAMALI 98-114
- Old Folios of a Quran Translation In Persian (The So-Called Shīrānī Quran) / Milad BIGDELOU 115-123
- A Review of *Nizami-ye Ganjawi: Life and Works* / Mehdi FIROUZIAN 124-132

Essays on Research

- Notes on the Transliteration of Middle Iranian, Old Iranian, Sanskrit, and Greek Words into Persian Script / Seyyed AhmadReza QAEMMAQAMI 133-137
- Cuneiform Texts in Persian Script: Transliteration and Transcription / Soheil DELSHAD 138-146

Iran in Ottoman Texts and Sources (25)

- Life and Works of Muhammad Sa'id Efendi / Nasrollah SALEHI 147-149

On the Previous Articles

- A Response to 'Arīf Naushahi's Article on *The Library of Congress Catalogue of Persian Manuscripts* / Ali SAFARI AQ-QALEH 150-155